Liliana AGACHE
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti'', Bucureşti

FENOMENE SONORE SPECIFICE OMULUI ÎN ANALIZA CONTRASTIVĂ

Lucrarea de față privește în special semantica lexicală structurală cu orientare spre semantica lexicală contrastivă, aducând în discuție termeni desemnând zgomote emise de om, într-o analiză comparativă în română şi franceză. Inventarul câmpului studiat se bazează pe alegerea proprietății comune termenilor selectați, căreia i se adaugă noi trăsături, care impun diferențe de sens, semele comune din paradigma fenomenelor sonore caracteristice omului, cum ar fi: /modul de producere a sunetului/, manifestat prin una dintre valorile sale: /curat/, /omogen/, /confuz/, /neomogen/, /autoprodus de om/, /ansamblu de sunete/, /articulat/, /nearticulat/, /scopul emiterii sunetului/, /calitatea sunetului/, cărora li se subordonează /intensitatea/, /durata/, /sentimentul care însoțește sunetul/, /tipul de acțiune/.

Din punct de vedere sintagmatic, analiza contrastivă va demonstra că româna şi franceza prezintă mai multe deosebiri decât asemănări, situație susținută în primul rând de diferențele contextuale şi de situația lor la nivel semantic, raportat la regimul mono- sau polisemantic.

Din perspectivă paradigmatică, analiza la nivelul semelor indică diferențe nesemnificative, privite în ansamblu, aproape inexistente.

Printr-o manieră comparativă aplicativă, urmărim felul în care limba română şi limba franceză se apropie şi se diferențiază în contextul restrâns al fenomenelor sonore specifice omului.

Opoziția fundamentală de la care plecăm în acest demers este aceea dintre conceptele *sunet* şi *zgomot,* caracterizate prin seme diferite, decompozabile, cu semul comun /fenomen sonor/. Opoziția se poate exprima în metalimbaj. Ea trebuie specificată prin utilizarea semelor: /curat/, /omogen/ (Bidu-Vrânceanu, 1980, nr. 2), distincte pentru *sunet* şi /confuz/, /neomogen/ (Bidu-Vrânceanu, 1980, nr. 2), definitorii pentru *zgomot.*

Prin urmare, la nivelul limbii, *sunet* se definește prin semele /omogen/, /curat/ (opunându-se lui *zgomot)*, în timp ce, în metalimbaj, *sunet* este utilizat cu valoarea generală de /fenomen sonor/, interpretare care duce la realizări lingvistice diferite, după cum se combină, fie cu semele /omogen/, /curat/, fie cu /non-omogen/, /confuz/.

Definiția componențială conține pe lângă semele enumerate, şi /caracteristicile sunetului/ sau /fenomen sonor de o anumită calitate/, care subordonează valori foarte variate, cum ar fi: /intesitatea/ (care se poate manifesta scalar, de la /slab/ până la /foarte tare), /durata/ (/+- scurt/ /+- prelungit/).

Pentru marcarea informațiilor privitoare la acțiuni ce exprimă fenomene sonore, vom avea în vedere semele de categorizare gramaticală (discutăm doar despre verbe), trăsăturile semantice comune sau distinctive, semele care exprimă maniera în care se produce zgomotul şi pe cele care menționează gradul de producere a sunetului, respectiv intensitatea.

Aplicarea se va face pe baza unui număr limitat de termeni: *a clefăi, a clănțăni, a hârâi, a molfăi, a pleoscăi (a plescăi), a pufăi (a pâcâi, a gâfâi), a pufni, a râgâi, a scrâşni.*

Semele întregii serii sunt /ansamblu de sunete/, /autoproduse de om/, /nearticulate/, /slabe/, /intensitate scăzută/, /scurte/, /+ - cotrolabil/.

BDD-A3138 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:13 UTC)

Termenii câmpului care exprimă fenomene sonore desemnează realităţi perceptive, dar redarea realităţii sonore, aşa cum este percepută de urechea umană, se face referenţial. Nu ne limităm la analiza paradigmatică, ci avem în vedere şi analiza sintagmatică, foarte relevantă şi importantă în relaţia dintre cele două limbi.

Astfel, pentru stabilirea taxinomiilor semice ai căror membri sunt bazaţi pe contrast ori pe opoziţie semantică, am ales ca analiza componenţială să o preceadă pe cea combinatorie, scopul fiind stabilirea identităţilor şi în special a opoziţiilor de conţinut între unităţile lexicale. Lexemele sunt recurente, autonomia lor este relativă, iar alegerea unui termen într-un context dat este condiţionată de respectarea anumitor convenţii semantice fără de care comunicarea n-ar avea loc.

Preluând modelul analizei semantice şi scopul ei în sine, am extins analiza, aplicând-o pe cea contrastivă. Am urmărit îndeaproape diferite principii teoretice privitoare la analiza a două sisteme lexicale din două limbi diferite şi am sesizat că, pentru situaţia particulară aflată în discuţie, putem vorbi despre cuvinte care exprimă acelaşi concept, aflându-se într-o relaţie de sinonimie totală, de tipul *a clefăi, a molfăi, a plescăi*, respectiv *mâchonner, clapper,* cuvinte ce exprimă concepte ce au între ele diferite raporturi, reprezentând structuri lexicale încorporate în care accentul semantic este purtat de determinanţi *a râgâi (dezgustător), a clănţăni (de frig, de frică), a scrâşni (de emoţie, de teamă)*, respectiv *éructer*, *clapper*, *grincer,* cuvinte care exprimă concepte ce presupun între ele raporturi de coincidenţă forţată, împrumutând unele de la altele diferite semnificaţii *a hârâi, a pufăi, a hâcâi, a gâfâi,* respectiv *ahaner, souffler, haleter,* în anumite contexte chiar *renifler, pouffer.*

Analiza contrastivă se bazează pe un spaţiu contextual comun, uşor flexibil, diferenţele care provin modificându-se în funcţie de situaţia de comunicare, de scopul căutat ori de numărul de determinanţi ce pot însoţi acţiunea (care poate fi diferită de la o limbă la alta). Textul de plecare este de acelaşi tip.

Seria de termeni analizată desemnează *sunete nearticulate,* nemarcate sub aspectul intensităţii, /neomogene/, /nespecifice/, care nu reclamă calificative sau determinanţi care să le nuanţeze acţiunea pe care o exprimă.

Deşi în limba română, termenii *clefăi, molfăi, morfoli, mozoli, plescăi* formează o serie sinonimică totală, în relaţie cu franceza, se observă o diferenţiere în ce priveşte optarea preferenţială pentru un anumit termen din seria sinonimică existentă.

Referitor la *clefăi* şi varianta sa franţuzească *mâcher,* de exemplu, nu se poate spune că termenii se află într-o relaţie de egalitate sau de opoziţie zero (Bidu-Vrânceanu, 1984, p. 210).

Clefăie *Il* ***mâche*** *avec bruit, dégoûtamment*

Pentru ***a clefăi*** nu este necesară prezenţa unui determinant pentru a marca semele /ansamblu de sunete/, /autoprodus de om/, /nearticulat/, /slab/, /intensitate scăzută/, /scurt/, /+ - cotrolabil / deranjant,/, /produs din limbă/, /care provoacă dezgustul/, în timp ce verbul ***mâche****r (= a mesteca alimente)* nu conţine aceste seme, ci reclamă un determinant, respectiv *avec bruit,* pentru a indica semele menţionate mai sus.

Pentru a putea fi tradus respectând încărcătura semantică, *mâcher* are nevoie de un determinant în plus, respectiv, *dégoûtamment.*

Cât priveşte pe *molfăi, morfoli, mozoli,* respectiv *mâchonner* şi *plescăi,* respectiv *clapper,* se poate spune că termenii se află într-o relaţie de egalitate sau de opoziţie zero, alături de semele enunţate mai sus, menţionându-le pe cele caracteristice doar acestei serii, prezente în analiza termenilor din ambele limbi: /a mesteca într-un fel dezgustător/,/ a plesni cu limba/, alăturarea determinantului *degustător* fiind facultativ şi exclusiv pentru a amplifica

BDD-A3138 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:13 UTC)

efectul semantic. Seria sinonimică este şi în română şi în franceză săracă, termenii fiind aproape specializaţi pentru a semnifica mestecarea într-un fel dezgustător.

Molfăie, (morfoleşte, mozoleşte) *Il* ***mâchonne d****égoûtamment*

dezgustător,

Plescăie *dezgustător* *Il* ***clappe*** *dégoûtamment*

Semele carecteristice sunt următoarei serii sunt:/ansamblu de sunete/, /autoproduse de om/, /nearticulate/, /slabe/, /intensitate scăzută/, /scurte/, /+ - cotrolabil/, cu specificul */reacţie fiziologică/, /noncontrolabilă/, /produs din stomac/.*

Râgâie *dezgustător* *Il* ***éructe*** *dégoûtamment*

La nivel semantic, linia sinonimică este extrem de săracă, aproape inexistentă, în ambele limbi, prezenţa determinanţilor nefiind obligatorie.

În cazul termenului *clănţăni,* respectiv *clapper, claquer* diferenţele se înregistrează doar în ce priveşte tipul de reacţie, dacă poate fi controlat şi cum este produs.

Semele /reacţie fiziologică/, /noncontrolabilă/, /produs din dinţi/, fiind cele caracteristice.

Clănţăne *de frig, de frică* *Il* ***claque, (cliquete)*** *de peur, de froid*

În limba română, *clănţăni* se asociază doar cu semul /din dinţi/, când exprimă un sentiment specific omului (frica sau frigul), în timp ce în limba franceză *claquer* se poate asocia şi cu semul /din degete/, ceea ce în română s-ar traduce cu *a pocni (din degete).*

Pocneşte din degete *Il claque les doigts*

Semele /reacţie psihică/, /noncontrolabilă/, /produs din dinţi/sunt specifice termenului *scrâşni,* respectiv *grincer, crisser, craquer.*

/Intensitatea/ şi /durata/ nu sunt bine determinate în toate situaţiile.

Scrâşneşte *de emoţie, de teamă* *Il* ***grince/crisse/craque*** *de peur, de froid*

Termenul românesc s-a specializat, fiind caracterizat cu semul /din dinţi/, /din măsele/, în timp ce corespondentul franţuzesc poate primi diferiţi determinanţi:

Il craque les dent,/ les genoux/ d'une articulation/des doigts,

după cum se înregistrează chiar şi *craquement pulmonaire*

Printre termenii seriei descrise iniţial există şi cuvinte care exprimă concepte ce presupun între ele raporturi de coincidenţă forţată, împrumutând unele de la altele diferite semnificaţii, putându-se înlocui unele pe altele în diferite contexte, fenomen valabil în ambele limbi :

Hârâie, respectiv *Il ahane , Pufăie, respectiv Il souffle, Hâcâi* respectiv *Il halete, Gâfâie, respectiv, Il halete.*

Se poate vorbi despre o relaţie de echipolenţă (Bidu-Vrânceanu, 1984, p. 212) între termenii acestei serii, relaţie care nu ramifică însă, seria în subserii.

În concluzie, atât în plan sintagmatic, cât şi paradigmatic, diferenţele dintre cele două limbi sunt aproape inexistente.

Lucrarea de faţă a împrumutat metode de lucru şi idei din lingvistica aplicată şi teoria traducerii, având la bază analiza contrastivă, făcută la nivelul semanticii în general, trecând prin conceptele şi metodele expuse în egală măsură de diferiţi cercetători români: Angela

BDD-A3138 © 2010 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:13 UTC)

Bidu-Vrănceanu, E. Coşeriu, I. Coteanu, Teodora Cristea, Narcisa Forăscu, Mariana Tuţescu, cât şi străini, plecând de la Ferdinand de Saussure, Ch. Bally, Jost Trier, Greimas, Mounin, Arcaini, cu privire la semantica structurală şi lingvistica aplicată.

BIBLIOGRAFIE

Agache, Liliana, Petuhov, Nicoleta (2008), *Dicţionar esenţial de sinonime.* Bucureşti : Ed. Corint.

Bidu-Vrănceanu, Angela (1972), *Analiza termenilor care indică fenomene sonore* în SCL, XXXI, 2. Bucureşti: Ed. Academiei.

Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa (1984), *Modele de structurare semantică, cu aplicaţii în limba română.* Timişoara: Facla.

Bidu-Vrănceanu, Angela (1986), *Structura vocabularului limbii române contemporane.* Bucureşti: Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Coteanu, Ion, Bidu-Vrănceanu, Angela, Forăscu, Narcisa (2005), *Limba română contemporană.* Bucureşti: Ed. Humanitas Educaţional.

Dicţionarul Academiei (1913), Bucureşti: Ed. Academiei.

Dicţionarul limbii române (1965), Bucureşti: Ed. Academiei.

Dicţionarul explicativ al limbii române (2009), Bucureşti: Ed. Univers Enciclopedic Gold.

Le Petit Larousse illustré (1996), Paris: Paris cedex 06.

Synonymes & Contraires. Paris: Paris cedex 06.

RÉSUMÉ:

PHÉNOMÈNES SONORES SPÉCIFIQUES À L' HOMME

L'analyse contrastive roumain-français suppose une analyse détaillée pour decouvrir les unités minimales de la signification dans les deux langues et une analyse combinatoire pour former des unités significatives supérieures. Ainsi, on met en évidence les traits communs ou spécifiques pour le roumain et le français, dans la communication .

Mots-clés*: sémantique, phénomène sonore , linguistique appliquée, syntagmatique, paradigmatique.*

BDD-A3138 © 2010 Editura Europlus

Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:04:13 UTC)